

Є.Ф. Шевченко

ЛІТЕРАТУРА РІДНОГО КРАЮ

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

ББК 74.200.5

ШЗ7

Шевченко Є.Ф.

ШЗ7 Література рідного краю — Тернопіль:
Навчальна книга — Богдан, 2008. — 72 с.

ISBN 978-966-10-0272-1

У посібнику подано матеріали з літератури рідного краю та поза-класного читання згідно з вимогами чинної програми та з урахуванням особистісно зорієнтованих підходів до викладання літератури.

Рекомендовано учителям-словесникам.

ББК 74.200.5

Охороняється законом про авторське право.

Жодна частина даного видання не може бути використана чи відтворена в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.

ISBN 978-966-10-0272-1

© Шевченко Є. Ф., 2008

© Навчальна книга — Богдан,
макет, художнє оформлення, 2008

“До всіх народів світу, до цілого людства приходить нині Шевченко. Кожен народ читатиме Шевченка по-різному, як, зрештою, по-своєму читає його кожне наступне покоління, беручи з невичерпно щедрої спадщини його те, що на одному відтинку історії є найближчим, найжагучішим для людей сучасності...”

Олесь Гончар

ПОЧАЇВ

*Готель Почаївської лаври, де зупинявся
Т. Шевченко 1846 р.*

У Почаєві Шевченко прожив два тижні. За цей час він намалював чотири акварельні малюнки і два ескізи: “Почаївська лавра із заходу”, “Вид на околиці з тераси Почаївської лаври”, “Почаївська лавра з півдня”, “Собор Почаївської лаври”.

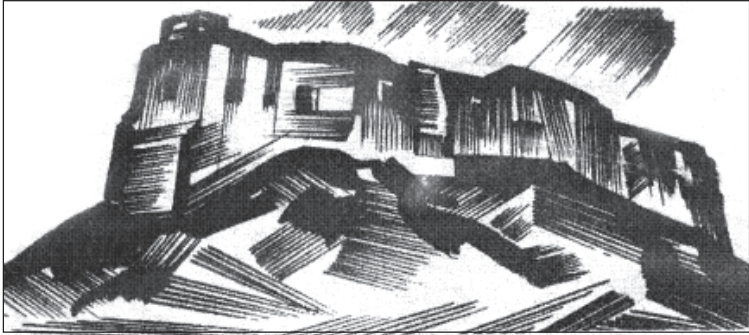
Якщо дивитися з тераси Почаївської лаври на захід, то видно селище Підкамінь Львівської області. У Шевченка виникла думка побувати по той бік кордону, який місцеві селяни часто переходили. Про цей намір залишились спогади селянина Федора Кружилка з Вишнівця. У 1905 році В. Щурат зустрівся із 80-річним Кружилком в колишньому замку Вишневецьких і той розповів про своє знайомство з Шевченком у 1846 році: “Я ще молодий був, та не раз і балакав з ним. Отож він раз мені каже: “Якби так у Підкамені побути часок...” Є навіть переказ, що Шевченко таки переходив кордон між Росією і Австро-Угорщиною, щоб дізнатися, як живеться під чужим гнітом братам-галичанам.

У Почаєві Шевченко слухав тужливі пісні лірників, оповідання про жорстокого графа Потоцького, розповіді про народних месників.

Двадцятим жовтня 1846 року датовані записи народних пісень “Гиля, гиля, селезень”, “Ой випила, вихилила”, “Ой у саду, саду”.

Про Почаїв Шевченко згадує у поемі “Слепая”, у повісті “Варнак”.

КРЕМЕНЕЦЬ

З Почаєва поет приїздив у Кременець. Перебуваючи у старовинному місті над Іквою, він оглянув пам'ятку XVIII століття — ансамбль будівель колишнього Кременецького ліцею, руїни старовинного замку.

Поет почув тут багато переказів та легенд, розповіді про гайдамацьке повстання 30-х років XVIII ст., які стали основою повісті “Варнак” і однойменної поеми.

У селі Білокриниця він з цікавістю слухав розповіді про ватажка селянських повстань Вергуна, який став праобразом головного героя в поемі “Варнак”:

Над Іквою було село,
У тім селі на безталання
Та на погибель виріс я...

Перебування Т. Шевченка в Кременці знайшло своє відображення у картинах художників. Кременчанин Іван Дем'янович Герасевич (1914-1977) присвятив Кобзареві картину “Тарас Шевченко у Кременці”, яка нині зберігається у музеї Т. Шевченка в Києві. Геніальному Кобзареві він присвятив і ряд віршів, які увійшли до книги “Душа в словах”, що побачила світ через 15 років після смерті автора.

Краєзнавцю Гаврилові Черніхівському вдалося відшукати портрет Тараса Шевченка, написаний відомим ученим, поетом і громадським

діячем Олександром Неприцьким-Грановським — уродженцем Великих Бережців. Ця робота займає почесне місце в експозиції меморіального музею Олександра Неприцького- Грановського. До ювілею Кобзаря художник Є. Удін, гравери В. Наконечний, О, Фіжик виготовили ескізи пам'ятних медалей, які відображають перебування Шевченка на Тернопільщині.

Пам'ятні медалі

Кременецьке видання “Кобзаря” 1922 року

Є у волинській Шевченкіані цікаві факти: у 1922 році в Кременецькій друкарні братів Юзефових було видано “Малий Кобзар”. Ця невеличка книжечка форматом 16 на 10 см. має 32 сторінки. На обкладинці у рамці, прикрашеній рослинним орнаментом, такий напис:

“Тарас Шевченко. Малий Кобзар. Учїтеся, брати мої! Видання Кременецького повітового союзу кооперативів на Волині. Кременець. 1922”.

На форзаци — репродукція портрета Тараса Шевченка з фотографії 1860 року. Коротка біографія поета “Життя Тараса Шевченка” поміщена на 3-7 сторінках. Далі друкуються вірші й уривки з поем Шевченка, всього 22 твори. Серед них на першому місці — “Заповіт”, подані

Т. Шевченко, “Малий Кобзар”, 1922 р.

уривки з “Кавказу”, “Неофітів”, “І мертвим і живим”, “Катерини”, “Тарасової ночі”. Деякі твори озаглавлені інакше. Так, “Садок вишневий коло хати” названо “Вечір”, а “На великдень, на соломі” — “Сирітка”.

Від часу виходу “Малого Кобзаря” минуло кілька десятиріч. Це видання стало бібліографічною рідкістю. Нині відомі лише три примірники книжки. Два з них — у Львові, у бібліотеці ім. В. Стефаника, третій — у експозиції Шевченкового залу Кременецького краєзнавчого музею.

Шевченко у Кременці

Предивну казку мені Бона нашептала
Про те, як приїздив Кобзар сюди,
Щоб з джерела Святої Анни
Напитися цілющої води.
Зійшов поет аж на стрімку вершину,
Краса гори зачарувала зір,
Йому земля подарувала силу,
А Кременець легенди оповів.
Він біля Ікви тихої ходив,
Болючий крик із скель Дівочих плив... —
Поет легенди в слово перелив.
Він чув перекази в селі Білокриниця
Про славного героя Вергуна —
Месника-повстанця Варнака...
Упало слово в серце Кобзаря.

*Мартинюк Наталія,
учениця 10 класу,
член творчої студії “Первоцвіт”*

ПЕРЕКАЗ

Біля джерела Святої Анни

Старі люди розповідають, що під час свого перебування на Кременеччині Шевченко зупинився біля цілющого джерела. Напився чистої, як сльоза, льодяниці і відчув, ніби сили прибуло. Потім схилився до джерельця, поглибив дно — хай вільніше б'є чудодійна водиця. У цей час підійшли до джерела подорожні. Розговорилися, почали на тяжку долю скаржитися. Слухав їх поет — і щось болюче оживало в душі, шеміло, як рана. Пригадав своє рідне село, сирітське дитинство, неволю у пана... Незчувся, як вірші самі полилися з уст, виливаючи біль серця. Зачаровано слухали його подорожні...

А коли сонечко почало опускатися за гору, попрощався поет з людьми, залишивши їм книгу на спомин. Так з'явився у цих краях “Кобзар” Тараса Шевченка.

Припали до нього люди, як до щедрої диво-криниці.

А джерело Святої Анни, біля якого побував поет, і сьогодні дарує людям силу, зцілює від недуг.

*Записано Мартинюк Наталією
у місті Кременці
від Нагорнюк Валентини Михайлівни,
1940 року народження,
жительки міста Кременця*

БУВАЛЬЩИНА

Розмова з селянами

Ще й донині живуть легенди й перекази про перебування Кобзаря у нашому краї.

У селі Передмірці, що над річкою Горинь, поблизу Вишнівця, люди згадують, що тут зупинився Тарас Шевченко під час своєї подорожі на Поділля та Волинь восени 1846 року.

... Село стояло тоді на шляху, що вів через Вишнівець на Почаїв. Тут був великий заїзний двір з корчмою. То вже всі зупинялися тут: і чумаки, і купці з Варшави, чимало прочан. Завжди тут було

людно, можна було почути цікаві бувальщини. Тарас Шевченко, кажуть, оглядав у Передмірці замок, що стояв на високому горбі, оточений з трьох сторін водою. На ньому були сліди пошкоджень з часів визвольної війни проти польської шляхти, бо приступом його захопив Максим Кривоніс з козаками.

Ночував Шевченко у заїзному дворі. За вечерею присів до мужиків, розговорився, читав їм свої вірші.

Зайшла мова і про Петербург, царя, сподівану волю. Зліпив Шевченко з хліба маленькі фігурки “царя” і “придворних”, поставив їх на столі, навколо насипав крихт з хліба.

Оті крихти — то кріпаки убогі. Кожен окремо — порошок, а разом — сила. Набрив він крихт повну пригорщу й присипав ними фігурки “царя” й “придворних”.

— А тепер знайдіть царя...

— Нема, — розсміялися всі.

— От якби, брати, отак всі громадою, то й скоро свята воленька прийшла б. Коли народ воедино — його нічим не знищити, бо сила родиться могутня.

Розмову Шевченка з селянами про царя рознесли по селі. Кожен слухав та на вус мотав...

*Записано Назарчуком Віталієм
від Герасимової Стефанії Максимівни,
1944 року народження,
у селі Зарудді Збарзького району*